

Janek Noémi

∴ Eötvös Loránd Tudományegyetem, Tanító- és Óvóképző Kar,
∴ Budapest, Magyarország
∴ janek.noemi@gmail.com

ÉRINTÉSTŐL A KATTINTÁSIG – ONLINE JELENLÉT ÉS INTERNETHASZNÁLAT ÓVODÁSKORBAN

*From Touch to Click – Online Presence and Internet Usage
Between the Ages of 4 and 7*

*Od dodira do klika - prisustvo na društvenoj mreži
i korišćenje interneta u predškolskim ustanovama*

A XXI. században az internet és a digitális eszközök nélkülözhetetlen részévé váltak mindennapjainknak. Ezt figyelembe véve a gyerekek egyre korábbi életkorban kerülnek kapcsolatba a cybertérrel, ami azt eredményezi, hogy nem hagyhatjuk figyelmen kívül az ő felhasználói mivoltukat sem (Ollé 2013). A 2010-es évek elejétől ugyan növekvő tendenciát láthatunk a 0–8 éves korosztály internethasználatának kutatását tekintve, de még így is kevés figyelmet kap ez a korosztály. Több kutatás során is arra az eredményre jutottak, hogy az okostelefonok és a táblagépek térhódításával ennek a korosztálynak a jelenléte is egyre növekvő módon jelenik meg. Kutatásomban éppen ezért az óvodás korosztály (4–7 évesek) eszközhasználatát, online jelenlétét és internetről való vélekedéseit vizsgáltam. Ehhez hozzáférés alapon és véletlenszerű módon 120 szülőt és 120 gyermekét választottam mintámba Budapest különböző kerületeiben lévő óvodákból. A mélyebb megismerés érdekében kvalitatív és kvantitatív módszereket alkalmaztam.

Kulcsszavak: IKT, koragyermekkor, online, Internet, óvodás gyermek

BEVEZETÉS

A XXI. században már nem csak a televízió az egyetlen digitális eszköz, ami hatást gyakorolhat a gyermekekre. Manapság a számítógépek, laptopok,

táblagépek és az okostelefonok mind készenlétben állnak és világszerte könnyű hozzáférést biztosítanak bármilyen információhoz – még a fiatalabb korosztály számára is.

Az óvodás korú gyermekekre gondolván könnyen juthatunk arra a következtetésre, hogy mivel még általában nem tudnak írni és olvasni, ezért nem is kerülnek direkt kapcsolatba a világhálóval. Viszont, ha rátekintünk a KSH (2014) azon adataira, amit a háztartásokban lévő digitális eszközökkel kapcsolatban mértek, láthatjuk, hogy növekvő tendenciát mutat az otthonokban található eszközök száma – különösen a hordozhatóké – és érdemes figyelembe venni emellett a szélessávú internetkapcsolat terjedését is. Ezen tényezőket figyelembe véve érdemes arra gondolnunk, hogy óvodáskorú gyermekek sem tudnak távol maradni a digitális eszközöktől, hiszen valószínűleg látják az eszközöket otthon, még ha csak akkor, amikor szüleik vagy idősebb testvéreik használják őket. Korosztályi sajátosságként tekinthetünk az információk iránti fogékonyságukra és arra is, hogy bármilyen információt képesek magukba szívni, ami felkelti az érdeklődésüket – akkor is, ha az adott információ megfelelő számukra, akkor is, ha nem. Éppen ezért szükséges őket is figyelembe vennünk, amikor az internet felhasználói köréről beszélünk, még akkor is, ha ők ezt csupán „passzív” felhasználóként teszik. Ahogy számos dologra megtanítjuk őket – például a biztonságos közlekedésre, idegenekkel való viselkedésmódokra – pontosan ugyanilyen fontos lenne az is, hogy a körülöttük élő felnőttek támogatást és egyfajta iránymutatást is adjanak számukra a digitális világban való barangoláshoz is.

A koragyermekkori internethasználat vagy online jelenlét vizsgálata napjainkban is viszonylag érintetlen kutatási terület még nemzetközi téren is, hiszen az ilyen irányú kutatások középpontjában leginkább az iskolás korosztály, főképpen a serdülő korúak kerülnek. Ez még erőteljesebben igaz Magyarországra, ahol alig találni olyan kutatást, amelyben az iskoláskor előtti korosztály internethasználói mivolta került volna vizsgálatra. Kutatásomban éppen ezért az óvodáskorú gyermekek internethasználatát vizsgáltam saját tapasztalataim és szüleik vélekedései alapján. Nagyon fontos volt a gyermekek saját nézőpontjának megismerése, hiszen keveset tudunk az ő tényleges témával összefüggő tapasztalataikról, gondolataikról. A kutatás módszereinek megválasztása során külön figyelmet igényelt a gyermekek életkorának és az ezekből eredő sajátosságoknak a figyelembevétele, így például a könnyű befolyásolhatóságuk, figyelmük könnyű elterelődése, érdeklődés elvesztése. Éppen ezért a mindennapjaikban is jelen lévő tevékenységek közül a rajzolást választottam, ami során a rajzok mellett a gyermekek által elmondottak képezték a vizsgálható anyagot. Mivel ez a korosztály erősen támaszkodik a vizuális jelekre, ezért a vizsgálat második részében előre kiválogatott ikonok

és képek kerültek bemutatásra, ami során szintén a gyerekek által elmondottak mentén zajlott a beszélgetés. Ez is azt a célt szolgálta, hogy a meglévő ismereteiket, tapasztalataikat előhívja és ezáltal megismerhetővé tegye.

SZAKIRODALMI ÁTTEKINTÉS

Habár az elmúlt években egyre élénkülő érdeklődés mutatkozik a 0–8 éves gyerekek eszközhasználatára, online aktivitására történő vizsgálódására, még mindig kevés információval rendelkezünk minderről. Különösen a gyerekek nézőpontját tekintve, hiszen az elkészült kutatások nagy része kizárólag a szülők szemszögéből tekint a gyermekek felhasználására.

A gyerekek digitális eszközhasználatának kezdete évről évre egyre korábbra tolódik. *Olle Findahl* egy korábbi vizsgálatában (2009) felhívta a figyelmet erre az egyre inkább alacsony életkorra tolódó tendenciára – 2002-ben még 10 évesen, 2008-ban 5 évesen, míg 2009-ben már 4 évesen léptek a digitális eszközök felhasználói sorába a svéd gyermekek (Findahl 2009). 2013-ban az *EU Kids Online* jelentette meg egy nemzetközi kutatások eredményeit összegző tanulmányát, amelyben célzottan a 0–8 éves korosztály internethasználatát vizsgálták szülőknek kiküldött kérdőíveken keresztül. Az itt kapott eredmények több európai országból származtak – így az Egyesült Királyságból, Németországból, Svédországból, Hollandiából, Belgiumból, Ausztriából és Norvégiából, de néhány esetben dél-koreai és ausztrál adatok is összehasonlításra kerültek. A kutatás fő kérdései az internet használatára vonatkoztak: mit csinálnak, milyen előnyei és hátrányai lehetnek ezen aktivitásoknak és milyen szerepe lehet a felnőtteknek. Összegzésükben kifejtették, hogy ugyan egyre fiatalabb életkorra tehető az internethasználat megkezdésének ideje, mégis kevés adat áll rendelkezésre mindezek kockázati tényezőivel kapcsolatban. A vizsgált időszakban ennek a korcsoportnak az internethasználatára 70–80%-os arányú volt a svéd, belga, dán, míg 80% feletti a norvég és angol gyerekek körében. A dél-koreai gyerekek pedig már heti 8–9 órát használták az internetet (Holloway 2013).

Az eszközökre kitérve felhívták a figyelmet az érintőképernyős eszközök és a korosztály növekvő felhasználása közötti összefüggésekre. A kutatásban részt vevő családokban a táblagépek voltak a leginkább használt eszközök, ami könnyű hozzáférést nyújt a fiatalabb korosztály számára is az online térhez. Azok a szülők, akik magukat tapasztaltabb felhasználónak vallották, több eszközt is szívesen kínáltak fel gyermekeik számára.

The Finnish Youth Research Network (2013) ugyanebben az időszakban szintén vizsgálta a 0–8 éves korosztály médiafelhasználását. Longitudinális kutatásukban két mért időszak (2010; 2013) eredményeit vetették össze

és vonták le következtetéseiket. Országosan reprezentatív mintán végezték kutatásuk, ami során a szülők számára juttattak el kérdőívet (összesen 917 válasszal). Eredményeik közlésében szintén megemlítették az érintőkijelzős eszközöket, amik ebben az időszakban ugyan még kevésbé voltak elterjedtek a finn háztartásokban. Arra a következtetésre jutottak viszont, hogy a táblagépek elterjedésével a gyerekek felhasználása is növekedést fog mutatni (Suoninen 2013).

Egy másik nemzetközi kutatásban 70 család vizsgálata történt meg, hasonló kérdéskörben (Chaudron 2015). Itt is a 0–8 évesek digitális technológiával való kapcsolatát vizsgálták hat európai ország bevonásával (Belgium, Csehország, Finnország, Németország, Olaszország, Egyesült Királyság). Úgy vélték, hogy a gyerekek „médiagazdag” háztartásban nőnek fel, éppen ezért a digitális eszközök mindennapjaik részét képezik (ha nem is domináns módon). A gyerekek leginkább a táblagépet használták és általában egyedül, nem szüleik társaságában. Itt már az okostelefonok is megjelentek, mint népszerű eszközök, amik sokféle funkcióval rendelkeznek (Chaudron, 2015).

Ezeknek a kutatásoknak az eszközhasználat mellett fontos kérdése volt a gyerekek online aktivitásának vizsgálata is. 2013-ban a 9 év alatti gyereket már aktív felhasználóként említették, akik sokféle online tevékenységet folytatnak, így játszanak, videót néznek és közösségi oldalakat használnak (Holloway 2013). A 3-4 év közötti vagy alatti korosztály esetében a legjellemzőbb tevékenységként a videók nézése került említésre, az angol gyerekek második kedvenc oldala a YouTube volt a vizsgált időszakban. A videónézés mellett a játék szintén fontos aktivitás volt, a 6–9 évesek pedig már saját Facebook profillal is rendelkeztek annak ellenére, hogy a regisztrációs korhatár 13 év volt (napjainkban is) (Holloway 2013).

A három év alatti finn gyerekek is videó nézéssel kezdték meg online létüket és három éves koruktól digitális játékokkal játszottak, főleg mobiltelefonokon – kifejezetten a fiúk, akiknek egyharmadára volt ez jellemző. A videó nézésre is érvényes, hogy magányos tevékenységként történik vagy egy idősebb gyermekkel közösen, de nem a szülővel. Az életkor növekedésével a használat időtartama is növekedést mutatott, az 5–6 évesek már sokkal gyakrabban használták az eszközt, 95%-uk nézett videókat rajta közel napi rendszerességgel és 42%-uk internetezett naponta vagy majdnem naponta. 2013-ban 5–6 éves kor között kapták meg első mobiltelefonjukat, amikkel képeket készítettek és telefonáltak. Szinte minden 7–8 éves gyerek rendelkezett saját mobillal és naponta használta az internetet (Suoninen 2013).

Suoninen finn kutatásukban kiemelte, hogy a 2010 és 2013 közötti eredményeknél a legszembetűnőbb különbség a korosztály internet felhasználá-

lóinak számában látható. 2010-ben mindössze a 0–8 évesek fele használta, 2013-ban ez az arány már 90%-ra duzzadt (Suoninen 2013). Érdekes eredménye volt vizsgálatuknak, hogy a szülők a gyerekek videónézését nem sórták internethasználatnak abban az esetben sem, ha a videót YouTube-csatornán keresztül néztek.

Magyarországon egyetlen pilotvizsgálat készült a témában, amit 2011-ben vettek fel 92 (3–6 éves) gyermek bevonásával. A médiaszocializáció szempontjából vizsgálták őket, de némely adat a téma szempontjából relevánsnak tekinthető. A kutatás összegzése során kiemelték, hogy a hatékony szülői kontrollnak köszönhetően kevésbé volt jellemző a gyerekek kockázatos felhasználói tevékenysége az online térben. A felhasználási területek között három jelent meg, így „kedves játékok”, logikai játékok és rajzprogramok. Az internethasználattal kapcsolatos jellemzőként említették, hogy a gyerekek erőszakmentes játékokkal játszanak, melyek elérését ismerik és attól nem térnek el. Ezen túlmenően nem találták gyakorinak az internethasználatot e korosztályban, melynek okaként a szülői tiltást és a felhasználói ismeretek hiányát említették. Azt is megállapították, hogy annak ellenére, hogy ritkán használják az internetet, tisztában vannak a lehetőségek sokszínűségével, felhasználási területek és az elérhető információk végtelenségével (Antalóczy 2011).

A témával foglalkozó tanulmányok gyakran említik az előnyöket és potenciális veszélyforrásokat. Az *EU Kids Online* kutatásában (2013) az előnyök között megjelenik a *digitális műveltség* elsajátításának segítése használat közben, ezen túlmenően a *tanulmányi előmenetelre* is támogatóan hat, valamint *interakciókat* tesz lehetővé. A számítógép használatának képessége és az internet eredményes és felelősségteljes használata segíti az *interperszonális kapcsolatokat*, fejleszti a *kreativitást*, *önkifejezést* és a *személyiség kialakításában* is közrejátszik. Emellett megerősíti a *valahova tartozás érzését*, *digitális szociális képességeit* és *digitális állampolgárságát* (Holloway 2013). Egy ausztrál tanulmányban az internet szókincsfejlesztő lehetőségeit is említették.

Karen Stephen 2007-ben írt cikkében viszont figyelmeztette a szülőket, hogy ne engedjék naponta 30 percnél többet óvodás gyermekeiket a számítógép képernyője elé, mert ez fizikai és mentális egészségüknek sem kedvező tevékenység (Stephen 2007). Ezzel összefüggésben felvetette az internet biztonság kérdését is, amire szerinte a szülőknek jobban oda kellene figyelniük – „*amikor egy gyerek online lesz, az olyan mintha az egész világot beengedné az ajtaján. Lehetnek olyan vendégek, akiket nem szeretnénk beengedni*” (Stephen 2007).

A pozitívumok mellett az *EU Kids* tanulmányában a lehetséges *rizikófaktorok* említése is helyet kapott: *svéd* 3–7 éves gyerekek szülei 13%-a

számolt be arról, hogy gyermekét érte negatív hatás az interneten. Az 5–8 évesek ugyan felismerik a *szexuális kontextust, erőszakot, vulgáris beszédet*, de gyermeki naivitásuk megmutatkozik, ha valóságosnak tűnő helyzetet prezentálnak nekik az interneten idegenek. Ebből következik, hogy hiába tudnak az internet kockázatairól, ez nem minden esetben eredményez biztonságos magatartást a valóságos helyzetekben.

A *közösségi oldalak* veszélyeit tekintve azokat a gyerekeket emelték ki, mint nagyobb kockázati csoportot, akik a szüleik tudta nélkül hoznak létre maguknak profilt. Fő potenciális rizikófaktorok lehetnek itt a bántalmazás (cyberbullying) és a *túlzott kitérülködés*.

A *videónézés* az egyik legkorábban elkezdett tevékenység, amit a gyerek végez az interneten, ami szintén magában hordoz számtalan kockázatot. Ez leginkább olyan tartalom elérésben nyilvánul meg, mely életkorukat tekintve nem megfelelő számukra (*pornográfia, erőszak, iskolai bántalmazás, kegyetlenkedés az állatokkal, valós autóbalesetek*). Emellett megemlítették a veszélyforrások között még a *mobiltelefonos alkalmazások*, amik olykor a felhasználó adatait a tudtuk nélkül halássza el, ami szintén veszélyezteti a privát szférát (Holloway 2013).

A hátrányok taglalása során a szülők szerepének említése is elkerülhetetlen, mert a legtöbb esetben ők maguk a létrehozói gyermekeik digitális lábnyomainak, a különböző képekkel, videókkal, blog bejegyzésekkel, amit róluk vezetnek az online térben.

Az *EU Kids Online* tanulmányában arról is beszámolt, hogy a vizsgált országokban átlagosan az *anyák* 23%-a osztotta meg az ultrahang során készült képet magzatáról, 33% az újszülöttről, míg 81%-uk két éven aluli gyermekéről. Fontos, hogy a szülők tisztában legyenek azzal, hogy gyerekük egész életét végig fogják kísérni ezek a megosztott tartalmak. Az sem mellékes gondolat, hogy mindez a kisgyerek beleegyezése nélkül történik, aki nem biztos, hogy első lépéseinek „lábnyomát” az interneten szeretné hagyni.

2017-ben *Edwards* a következő két fő rizikófaktorot nevezte meg, amikkel a gyerekek online találkozhatnak: *kapcsolat idegenekkel, számukra nem megfelelő tartalom* (főképpen felugró ablakok képében). Cikkében kiemelte annak fontosságát, hogy a szülők tanítsák meg gyermeküknek, hogy ne osszanak meg magukról személyes adatokat és kérjenek feltétlenül segítséget a környezetükben lévő felnőttektől a digitális eszközök használatához (Edwards 2017).

Az internethasználatot tekintve különböző mintázatok figyelhetők meg különböző országok családjaiban. Például a dán szülőkre jellemzőbb volt, hogy bevonódtak a gyermek felhasználásába, míg az észteknél az idősebb testvérré ruházták át ezt a szerepkört vagy erős kontroll alatt tartották a hasz-

nálatot (Holloway 2013). Egy másik vizsgálatban arra mutattak rá, hogy a szülők ugyan tisztában vannak a rizikótényezőkkel, ám mégis alulértékelik ezek veszélyességét (Chaudron 2015). A szülők mellett az idősebb testvér szerepét említette Chaudron, aki szerint ők proaktív résztvevői lehetnek az óvodás korosztály kockázat-prevenciójának.

Mindezekből láthatjuk, hogy a 2010-es években egyre növekvő érdeklődés mutatkozott a korosztály interneten történő jelenlétének és eszközhasználatának megismerése iránt. Néhány tanulmányban már az interneten való biztonságos jelenlét nevelésének kérdését is felvetették.

A *British Journal of Educational Technology* egy nem rég publikált cikkében a koragyermekkorai cyberbiztonság nevelésének kérdését vetette fel (Edwards et al. 2018). A téma szükségyszerűségét alátámasztva vizsgálatot végeztek 4–5 éves korú gyerekekkel az internetről való gondolkodásukról. Mind a szülők, mind a korosztállyal foglalkozó szakemberek úgy vélték, hogy elengedhetetlen, hogy a gyerekek ismeretekkel rendelkezzenek az internetről, hiszen csak ebben az esetben történhet sikeres nevelési folyamat: „*ez a legalapvetőbb szinten azt jelenti, megértik, hogy az internet összekapcsolt hálózatok sokasága, ami lehetővé teszi az információk megosztását és hozzáférését a különböző szociális tereken keresztül*” (Edwards et al. 2018). Kutatásukba 70 fő 4–5 éves korú gyereket vizsgáltak (48 vizsgálati csoport, 22 kontroll csoport). Megkérdezték őket saját, valamint családjuk eszközhasználatáról (képeken keresztül) és a cyberbiztonságról is (Harn és Ella szituációi). A válaszokat a tartalmuk alapján választották három csoportba, így a *kontextusba helyezett, eszközcentrikus* internet értelmezést (41%) és az egyik esetet sem tartalmazót (59%) különítették el. A kapott eredmények elemzésénél arra a következtetésre jutottak, hogy a megkérdezett gyerekek többségének nincs konkrétan megfogalmazott gondolata az internetről, ugyanakkor említést tettek a korosztály számára nem adekvát kutatási módszer torzító hatásáról (gyerekenként 40 perces vizsgálati szakasz).

Chaudron (2015) szintén úgy vélte, hogy ez a korosztály még nagyon kevés ismerettel és értelmezéssel rendelkezik az internetről és arról, hogy mit jelent *online lenni* (Chaudron 2015).

A korábban említett magyar pilotvizsgálatban szintén kérdezték a gyerekeket az internetről való ismereteikről. Ebben arra a megállapításra jutottak, hogy annak ellenére, hogy ritkán, tisztában vannak a lehetőségek sokszínűségével, felhasználási területek és az elérhető információk végtelenségével. Arra a kérdésre kellett választ adniuk, hogy szerintük mi az internet, amire a következő válaszok érkeztek: „*az interneten lehet keresgélni, beszélgetni, játszani, leveleket küldeni*”, „*az internet az, hogy megjelenik a Google, amibe beírhatjuk azt, amire kíváncsiak vagyunk*”, „*az interneten rengeteg do-*

log van, például, hogy hány ember él a földön”, „apu az interneten szokott postázni, dolgozni és mindenféle unalmas dolgot nézni” (Antalóczy 2011).

A pilotkutatás egyik konklúziójaként megemlíti, hogy „*leginkább a szülei eszközhasználatának módjairól beszéltek, amely jelzi, hogy folyamatosan jelen vannak a tartalmak fogyasztásában*” (Antalóczy 2011).

Összegezve a korábbi vizsgálatok eredményeit látható, hogy a 0–8 éves korosztály napjainkban mindenképpen online van. A korábbi kutatások főképpen az eszközhasználatot, online aktivitást, ezek előnyeit és hátrányait vizsgálták, leginkább a szülők szűrőjén keresztül. Napjainkban egyre inkább előtérbe kerül a digitális világban való biztonságos jelenlét nevelésének kérdése is, de ez még a korosztályt tekintve mindig nem jellemző iránya a kutatásoknak. Tudjuk, hogy jelen vannak és arról is vannak információink, hogy a szülei hogyan gondolkodnak felhasználói mivoltukról, de még mindig nagyon keveset tudunk arról, ők hogyan élik meg mindezt és mit gondolnak a digitális világról – az internetről.

KUTATÁSI KÉRDÉSEK

A korábbi kutatások eredményeinek áttekintése után a következő fő kérdésekre szerettem volna válaszokat keresni vizsgálódásaim során:

1. Milyen digitális eszközöket, és mire használják a magyar óvodás gyerekek?
2. Milyen nézeteik vannak az internetről?
3. A passzív felhasználói mivoltuk hogyan befolyásolja ezen ismereteket?
4. A magyar óvodás gyermekek szülei ismernek-e konkrét, gyermekük számára megfelelő online tartalmat? Ha igen, miket?

MÓDSZEREK

Kutatásomban kvantitatív és kvalitatív módszerek is alkalmazásra kerültek. Másodéves óvodapedagógus hallgatók is részt vettek az adatok felvételében, amihez előzetesen minden információt megkaptak. A vizsgálathoz két gyermeket kellett választaniuk – egy fiút és egy lányt a nemek arányos megoszlása miatt – akiktől két feladatot kellett kérniük és rögzíteniük az utólagos elemzés miatt.

A vizsgálat első lépéseként a szülők *kérdőíves kikérdezése* történt meg, ami a háttérinformációk feltárása miatt elengedhetetlen volt. A válaszadási arány magasnak tekinthető, hiszen csak olyan szülő töltötte ki a kérdőívet, aki abba is beleegyezését adta, hogy gyermekével további vizsgálódások történjenek. A *mint*a nagysága az utólagos elemzéseket követően végül 120 fő nagyságú lett,

ami ugyan nem teszi lehetővé az általánosításokat, így reprezentatívnak sem tekinthető, mégis ad némi rálátást a magyar óvodáskorú gyermekek eszköz- és internethasználatára, ismereteire vonatkozóan. A *kérdőív* kérdései leginkább zártvégű kérdéseket tartalmaztak és három fő témacsoport köré szerveződtek, így kérdeztem őket a *háztartásban lévő eszközökről, saját felhasználói mivoltukról* és természetesen óvodás gyermekük felhasználói tevékenységéről.

Ezt követően került sor a gyerekekkel kapcsolatos kutatási részre. Először egy *rajzot* kellett elkészíteniük, amihez nem kaptak egyéb instrukciót, csak annyit, hogy *„rajzold le, szerinted milyen az internet”*. Nagyon fontos volt, hogy sem ezt megelőzően, sem a rajzolás közben ne beszéljen a vizsgálat készítője a gyerekeknek az internetről, hanem hagyja, hogy szabadon alkothasson róla és mondhassa el a közben előhívásra kerülő élményeit, tapasztalatait. Ezután az előre kiválogatott ikonok és képek bemutatása következett, ami során szintén fontos volt, hogy ne előzze meg beszélgetés a képekről, hanem a gyermek tudjon szabadon megnyilatkozni ismereteiről. Abban az esetben tekintettem „ismertnek” az adott ikont, képet, ha a gyermek nem csak annyit mondott, hogy „ismerem”, hanem hozzá is tudta kötni ahhoz a platformhoz kapcsolódó tevékenységhez.

1. A KÉRDŐÍV ÁLTAL KAPOTT EREDMÉNYEK ELEMZÉSE

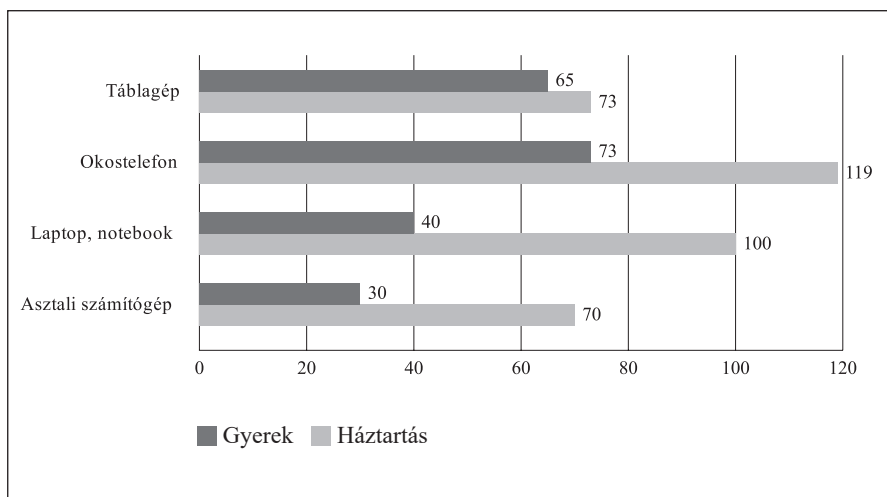
1.1 A MINTA BEMUTATÁSA – SZÜLŐK

A válaszadók közül 103 fő volt a gyermek édesanyja vagy más nőnemű gondviselője és mindösszesen 20 férfi kitöltő volt édesapa vagy férfi gondviselő. Ennek oka valószínűsíthetően az, hogy Magyarországon általában az anyák viszik gyermeküket az óvodába és onnan haza is. A kitöltők nagy része 30–39 életév közötti (61 fő), ezt követi a 40–49 évesek csoportja (41 fő), és kisebb számban volt jelent a mintában a 30 év alatti, illetve 50 év feletti korosztály. Hét személy esetében nem volt életkor megadva.

A kitöltők közül 72 fő rendelkezik felsőfokú végzettséggel, aminek magas aránya összefüggést mutathat a 30–49 év közöttiek felülreprezentáltságával. 38 fő középiskolai végzettséggel és mindösszesen 3 fő rendelkezett ez alattival. Hét személy nem jelölte iskolai végzettségét.

1.2. A HÁZTARTÁSOKBAN TALÁLHATÓ DIGITÁLIS ESZKÖZÖK ÉS A GYERMEKEK ESZKÖZHASZNÁLATA

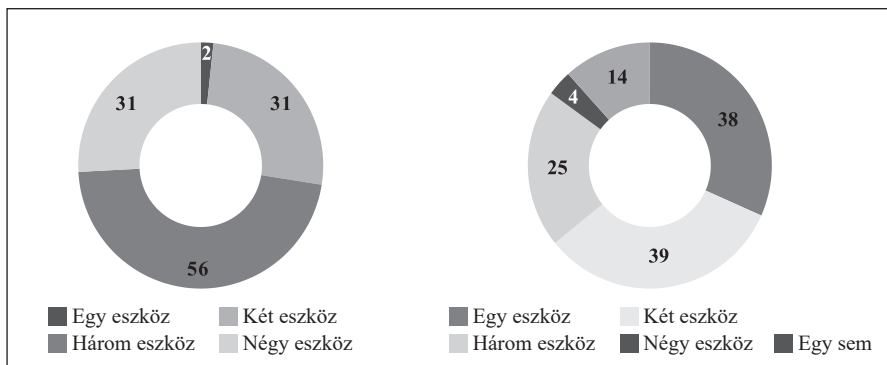
Először is szerettem volna rálátást kapni arra, hogy milyen *digitális eszközökkel* rendelkeznek a vizsgálatban résztvevő családok, valamint ezek közül melyeket használja az óvodás gyermekük (1. ábra).

1. ábra. A háztartásban lévő digitális eszközök, és a gyermekek eszközhasználatának adatai (n=120)

Az adatokból látható, hogy a családokban az *okostelefon* a legjellemzőbb eszköz, csupán egyetlen válaszadó jelezte, hogy nem rendelkezik vele. Nem meglepő módon az okostelefonok az első eszközök, amik a gyermek felhasználást tekintve is számításba jönnek. Ennek okai között lehet az, hogy egyrészt minden háztartásban legalább rendelkeznek egy ilyen eszközzel, másrészt pedig az érintőkijelző és az eszköz mérete számukra is egyszerű felhasználást tesz lehetővé – „*amikor nem figyelek, ellopja tőlem és fotókat készít*” (5,5 éves kislány édesanyja). A *hordozható számítógépek* alkotják a második legnépszerűbb csoportot, különösen a *laptopok/notebookok*, habár több mint a háztartások felében rendelkeznek *táblagéppel* is. Érdekes adat, hogy a táblagépek háztartásban meglévő száma (73) és a gyermekek ezen eszközökre vonatkozó használatának adatai (65) közel azonos számot mutatnak. Ez felveti a kérdést: vajon ki a táblagép tulajdonosa? Erre a gyermekkel való beszélgetés során kerestem a további válaszokat. A szülői válaszok alapján legkevésbé népszerű az óvodások körében az *asztali számítógép*, mindössze negyedük jelölte, hogy gyermeke használja. Ennek egy lehetséges oka lehet, hogy a szülő ezen az eszközön dolgozik, valamint a nehezebb hozzáférés, kezelhetőség (egér, billentyűzet) is indokként szolgálhat erre.

A válaszadók közül 87 fő jelölte *legalább három eszköz* meglétét az otthonukban és mindösszesen ketten írták, hogy egy eszközzel rendelkeznek, ami mindkét esetben az okostelefon (2. ábra).

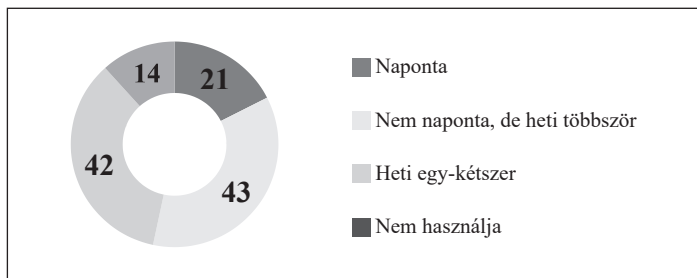
2. ábra. Az eszközök száma háztartásonként, és a gyermekek eszközhasználatának száma (n=120)

A gyermekek digitális eszközök használatát nézve láthatjuk, hogy 77 fő *legalább egy vagy két eszközt* használ, 29 pedig hármat vagy akár négyet. Mindössze 14 szülő válaszolta azt, hogy gyermeke egyet sem használ (2. ábra).

Ha megfigyeljük azon gyerekek adatait, akik egy eszközt használhatnak, láthatjuk, hogy leggyakrabban ezek a táblagépek és az okostelefonok közül kerülnek ki (38 válaszból 15 és 14). A két eszközt használók esetében a legnépszerűbb kombináció szintén az okostelefon és a táblagép (39-ből 18), illetve a laptop és az okostelefon (39-ből 9).

1.3. AZ IDŐTARTAM, AMIKOR A GYERMEK AZ ESZKÖZT HASZNÁLJA

A következő fő kérdés arra vonatkozott, hogy milyen időtartamban használhatják a gyerekek a digitális eszközöket (3. ábra).

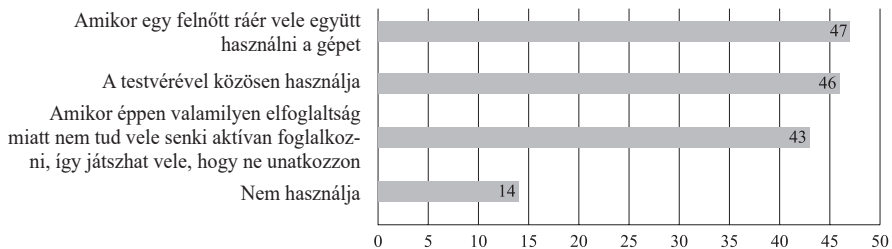

3. ábra. Az eszköz használatának heti gyakorisága (n=120)

85 szülő válaszolta azt, hogy gyermeke *legalább hetente egyszer vagy többször* használja az eszközt, de semmiképpen sem napi rendszerességgel. A napi használatot 21 szülő jelölte be („*mi úgy használjuk ezeket az eszközöket, mint a tévét*”). Azok a szülők (14 fő), akik az előző kérdésre úgy feleltek, hogy gyermekük nem használja az eszközt, erre a kérdésre is hasonlóképpen válaszolt.

1.4. KIVEL HASZNÁLJÁK AZ ESZKÖZT?

A következő kifejezetten érdekes kérdés arra vonatkozott, hogy a gyermek kivel használja az említett eszközöket. Arra voltam kíváncsi, vajon jellemző-e a magányos felhasználás ebben a korcsoportban vagy a szülőkkel közösen szokták-e használni? Ez a kérdés szintén zárt végű volt, viszont ennél több válaszlehetőség is jelölhettek.

4. ábra. Kivel használja a gyermek az eszközt? (n=120)

A szülők válaszai alapján láthatjuk, hogy 89 gyermek biztosan használja *egyedül vagy idősebb testvérével* az eszközt. Mindhárom válaszlehetőség nagyjából azonos arányban kapott jelöléseket, ennek oka a több válaszlehetőség megadása. A kép árnyalása érdekében érdemes megvizsgálni az egyes opciók kiválasztásának gyakoriságát, amiből látható, hogy melyik felhasználási mód aránya mutat dominanciát a mintában szereplő gyermekek körében (5. ábra).

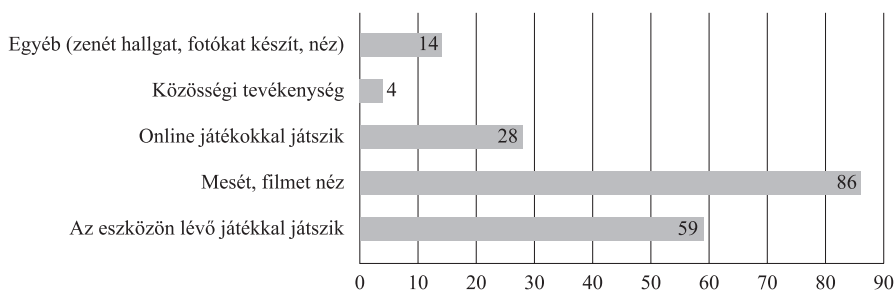
5. ábra. Az egyes válaszlehetőségek jelölésének aránya (n=120)

Ebből az eredményből egy nagyon fontos információt láthatunk: a gyermekek *közel fele* használja az eszközt *szülői felügyelet nélkül* – legalábbis a szülői válaszok erre engedtetnek következtetni. A 120 gyermekből 52 használja *egyedül vagy alig idősebb testvérével* közösen az otthon lévő digitális eszközöket. Elgondolkodtató az is, hogy vajon a többnyire kisiskolás korú testvérrel történő közös használat milyen módon befolyásolhatja az óvodás felhasználói mivoltát? A kutatások eredményeit figyelembe véve, ahol az iskolás korosztály online jelenlétét és aktivitását vizsgálták, láthatjuk, hogy ők maguk sem mondhatók tudatos felhasználóknak, sőt bizonyos értelemben nagyobb veszélynek vannak kitéve köszönhetően a nagyobb hozzáférés adta lehetőségeknek (például már tudnak írni, olvasni, kortársakkal közös tevékenységet végezni az online térben).

Ez az adat azt is jelentheti, hogy *minden második óvodás gyerek* potenciálisan veszélyeztetve van – számukra nem megfelelő tartalmak, így videók, játékok és akár idegen személyek hozzájuk férkőzését tekintve.

1.5. A GYERMEK TEVÉKENYSÉGE AZ ESZKÖZÖN

A következő kérdés a gyerek eszközön történő tevékenységre vonatkozott. Ez is zárt végű és több válaszlehetőséget engedő kérdés volt, viszont írhattak saját maguk is választ az *egyéb* opció keretén belül (6. ábra)

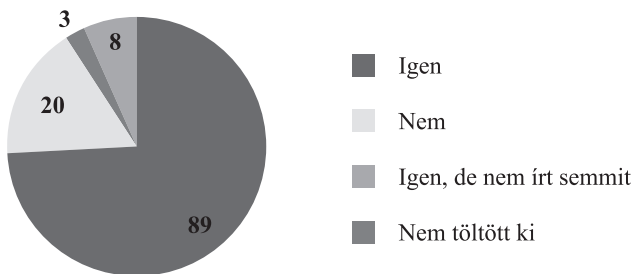
6. ábra. A gyermek tevékenysége (n=120)

Nem meglepő módon a leggyakoribb online tevékenység a *mese- és filmnézéshez* kapcsolódik. Ezek a válaszok felvetik azt a kérdést, vajon ha a gyermek egyedül vagy egy másik gyerek társaságában kattint videómegosztó oldalakra, milyen típusú tartalmakhoz férhet hozzá véletlenszerűen? Mit tesznek, ha egy felugró ablak jelenik meg a videó előtt vagy után? A gyermekekkel folytatott beszélgetések ezekre is válaszokat adhatnak. A második legnépszerűbb tevékenység a *játékhoz* kapcsolódik, ami esetében ketté kell választani az *online és offline játékokat*. Mivel ennél a kérdésnél nem

kaptunk választ a konkrét játék nevére, amivel játszik, így gondolataink lehetnek róluk. Egyéb válaszok, mint például a *közösségi aktivitás* a szülők szerint nem tekinthető általános tevékenységnek az eszközökön.

1.6. SZÜLŐK ISMERETEI AZ ÓVODÁS TARTALMÚ OLDALAKRÓL

A kérdőív utolsó kérdésében szerettem volna megtudni, vajon *ismernek-e* az óvodást nevelő szülők olyan *online tartalmakat*, amik kifejezetten a korosztály számára készültek. Amennyiben igen, nevezzék is meg őket (7. ábra).

7. ábra Szülők ismernek-e óvodásnak való tartalmat? (n=120)

A válaszadók közül 97-en írták, hogy ismernek ilyen oldalakat, viszont nyolcuk nem nevezett meg konkrét tartalmat. A többi esetben is ritkán láthatunk olyan válaszokat, ahol nem általánosságokat (mesék, játékok), hanem konkrét honlapot neveznék meg a szülők. 63 szülő videó nézéshez kapcsolódó válaszokat írt, például *mesék, filmek, YouTube, mese.tv*. 26-an írtak játékokhoz kapcsolódó szavakat, különösen olyanokat, amik valamely képességet fejlesztő játékok (angol nyelvtanulást segítő oldalak, mint a Duolingo, puzzle, egyszerűvolt.hu). Néhányan a Pinterest és az Instagram oldalait is az óvodásoknak szánt tartalmú honlapokhoz sorolták.

1.7 KÉRDŐÍV VÁLASZAINAK ÖSSZEGZÉSE

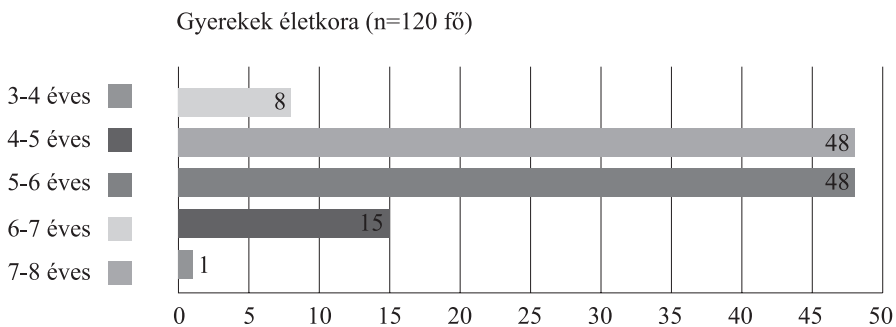
A mintában szereplő szülők válaszait összegezve láthatjuk, hogy a háztartásokban általában *három vagy négy eszköz* található és minden családban legalább egy okostelefon és internetkapcsolat is van (minden második válaszadó mobilinternettel is rendelkezik). Az óvodás gyerekekre vonatkozó kérdések szülői válaszaiból azt láthatjuk, hogy általában egy vagy két

eszközt használnak, ezek többnyire az okostelefonok és/vagy táblagépek, amiket ugyan nem napi rendszerességgel, de heti többször használnak. Márkásan jelent meg a magányos felhasználás vagy az alig idősebb testvérrel közös használat. Általában videónézésre és játékokra használják ezeket az eszközöket. A szülei kevésbé ismernek konkrét oldalakat, ahol számukra megfelelő tartalmakat használnának, még akkor is, ha ők maguk úgy vélték, hogy igen. A 120 szülőből mindösszesen 14 nevezte meg az egyszervolt.hu honlapot és 15 a mesetv.hu-t (mindkét oldal kifejezetten óvodásoknak szóló tartalmakat kínál). A válaszokból azt is láthatjuk, hogy az óvodáskorú gyermekek felhasználói ezen eszközöknek és az internetnek is, így fontos lenne, hogy megkapják azt a figyelmet, amit már az iskolás korosztály kap.

2. A GYERMEKEKKEL TÖRTÉNT VIZSGÁLATOK ELEMZÉSE

2.1 A MINTA – GYEREKEK

A mintában szereplő gyerekek közül 66 fiú és 54 lány volt. Mind az 5–6 év közötti és a 6–7 év közötti korcsoportból 48 gyermek került a vizsgálatba. 15-en 4–5 év között, 8-an pedig 7–8 év közöttiek voltak és csupán 1 gyermek volt 4 év alatti. (8. ábra)

8. ábra A gyermekek életkorának megoszlása (n=120)

Az 5–7 év közötti gyerekek többsége érthető, hiszen a vizsgálatom célcsoportjaként leginkább ők nevezhetők meg. Ennek egyik okát egyrészt a választott módszerek, másrészt pedig a vizsgálat időszaka adta. A kutatás 2017 őszén készült, amikor a három évet betöltött gyermekek óvodakezdése is történt, így az átmenet időszaka miatt nem tartottam volna célszerűnek a vizsgálatba történő bevonásukat.

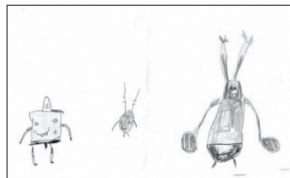
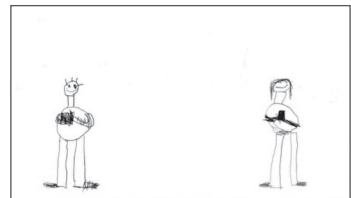
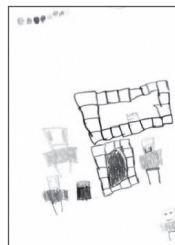
2.2. A TÉMÁBAN KÉSZÍTETT RAJZOK TARTALMI VIZSGÁLATA

Ez a vizsgálati rész abban az óvodában zajlott, ahol a gyermekek a mindennapjaikat töltik. A kutatásban részt vevő két gyermek egyszerre vagy külön-külön került vizsgálatra, a csoportszoba félreeső részén vagy külön helyiségben. Lényeges volt, hogy ne előzze meg a rajzok elkészítését a témában történt beszélgetés. A gyerekek minden eszközt megkaptak, ami az alkotáshoz szükséges volt (papír, színes ceruzák), bármit rajzolhattak, ami eszükbe jutott és bármilyen színű ceruzákkal. A vizsgálat készítésénél a gyerekek által elmondottak nagyon fontosak voltak, így a beszélgetés menete az általuk elmondottakat követve zajlott. A gyerekek kérdéseket kaptak rajzolás közben, amik elsősorban a rajzok tartalmára vonatkoztak, ezt követően pedig a konkrét eszköz- és internethasználatukra kérdeztünk rá. Minden elhangzó információ különösen fontos volt, hiszen általuk nyerhettünk mélyebb betekintést a gyerekek gondolataiba.

A rajzokat tartalmuk szerint négy fő témacsoportba rendezhetjük (1. táblázat):

1. táblázat. A rajzok tartalma

Eszköz-centrikus rajzok	Tartalom-centrikus rajzok	Kapcsolat-jellegre utaló rajzok	Egyéb rajzok (nem kapcsolódtak a témához)
47	39	12	22

9. ábra Az Internet – ahogy a gyerekek látják

2.3 DIGITÁLIS ESZKÖZÖK

A legtöbb rajzon a gyerekek az internetet a digitális eszközökhöz kapcsolták, leginkább azokhoz, amiket ők maguk vagy a környezetükben élők használnak. Egy részük említést is tett arról, hogy *saját táblagépe* vagy *okostelefonja* van: „*Nekem van egy Ipadem és egy emeletes ágyam, az emeletes ágyamnál van egy TV, amit mindig szoktam nézni*” (5 éves lány); „*Egy tabletet rajzoltam. Nekem van saját tabletem. Már régen megvan, talán úgy 3 vagy 4 évesen kaptam*” (6 éves lány); „*Ez egy számítógép, ami az enyém. Leveleket írunk egymásnak a 10 éves tesómmal*” (6 éves lány); „*Nekünk anyának van egy számítógépe, nekünk is van egy-egy gyerekeknek közösen, aztán mind a hármunknak van tablette, anyukámnak egy telefonja és apukámnak is egy telefonja*” (6 éves fiú); „*Rajzoljam le az internetet? Mire gondolsz? A tabomra?*” (5 éves fiú); „*Az anyukám tesójáé volt a tablet, de anyukám nekem adta*” (6 éves lány).

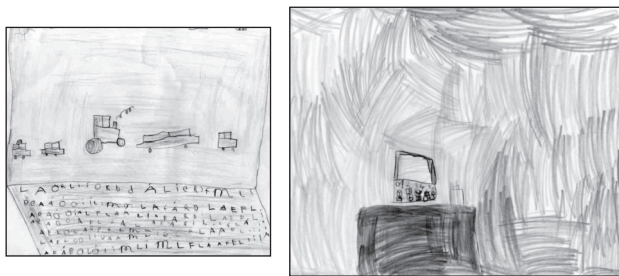
A gyerekek egy másik része azt említette, hogy *testvérével közösen* van saját eszközük, amit együtt használnak – „*néha Bálint (13 éves báty) kölcsönadja a telefonját és olyan játékokkal játszom, amikkel ő szokott.*” (6 éves fiú); „*Mi videókat szoktunk nézni a bátyámmal, Álmossal*” (7 éves fiú); „*Az Ipadet és tabletet is együtt használjuk a testvéreimmel*” (5 éves fiú).

A további eszközök tartalmazó rajzoknál a *szülő használatának* említése jelent meg, amit ők passzív felhasználóként követnek nyomon – „*anya sokat internetezik, ott nézi a híreket és főzős oldalakat*” (6 éves lány); „*anyukám képeket szokott nézni az Interneten*” (6 éves fiú); „*Ez a Facebook, anyával szoktam. Főzőseket is szoktam nézni. Ez az Instagram, anya mondta. És még fotózni is szoktam*” (6 éves lány); „*Egyedül nem szabad tableteznünk, mert anyáék nem engedik. Mert vannak rajta olyan dolgok, amik nem gyerekeknek valók. Például csúnyán beszélnek a videóban vagy olyan rossz dolgot tanulnánk belőle*” (5 éves lány).

14 szülő válaszolta, hogy gyermeke egyáltalán nem használja az otthoni eszközöket, így kifejezetten kíváncsi voltam az ő gondolataikra. Hármuknak nem volt ötlete arról, hogy mi lehet az internet és érdeklődést sem mutattak a téma iránt, így rajzot sem készítettek. Négyük azt válaszolta, hogy szokta használni őket – „*Ma reggel, amikor felkeltem, anyát megkérdeztem, hogy játszhatok-e a laptopján. Megengedte*” (6 éves lány); „*Az internet a számítógépen van. Azzal lehet játszani. Apa telefonján van az internet*” Itt most van wifi kapcsolat. Akkor tudsz internetezni, ha van wifi kapcsolat” (5 éves fiú); „*Van TV, számítógép, telefon, tablet. Én mindenkivel nézem. Vagyis a mama meg a papa nem nézi, csak mi, a Réka, a Sasa meg én. Legsokszor fotókat szoktam nézegetni meg videókat keresünk*” (5 éves fiú); „*Focit szo-*

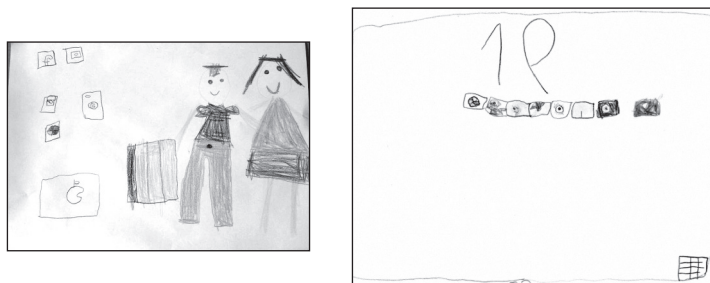
kott játszani a testvérem a telefonon” (9 éves); „Máté íróasztalán van számítógép. Külön van a gomb, nem hozzá van kapcsolva. Amikor nála van a barátja, akkor én nem nyomogatom csak nézem” (5 éves lány).

A többi hét gyerek alátámasztotta a szüleik által elmondottakat, mert ők is azt mondták, hogy nem szokták használni, de ettől függetlenül nekik is voltak elképzeléseik arról, hogy az internet vajon mi lehet (10. ábra).

10. ábra Rajzok gyerekektől, akik nem használják az eszközt

Ebből láthatjuk, hogy a gyermek nem csak az aktív használatot követően raktároz el információkat, hanem akkor is, ha csupán a környezetét szemléli. Éppen ezért fontos, hogy figyelembe vegyük a jelenlétüket a saját eszközünk használatakor, hiszen nem tudjuk megakadályozni, hogy kapcsolatba kerüljenek a digitális világgal. Vállaljuk a felelősséget és keressünk a tiltás helyett más megoldási módokat, hiszen így vagy úgy, de ők is rákapcsolódnak a világhálóra – akár a szüleik háta mögött. A gyerekek nagyon jó megfigyelői a környezetüknek, és ezt a képességüket számos rajzon is megmutatták, ha saját eszközzel rendelkeznek, ha nem, ha napi szintű felhasználók, ha nem – hatással vannak rájuk (11. ábra).

11. ábra Ikonok a gyerekek rajzain (például Google Chrome, Instagram, Facebook, YouTube és az Apple jele)

2.4 MESÉK ÉS JÁTÉKOK

A következő csoportja az internet megjelenítési módjának a *tartalom-szempon*tú képek, így a mesék és játékok. A videónézés egy olyan tevékenység, amit a szülők maguk is sokat említettek a gyermek aktivitásait figyelembe véve. A gyerekek maguk is sokat beszéltek a videókról, különösen a YouTube-ról, amin ezeket nézni szokták (12. ábra). – „*Én a YouTube-on szoktam videókat nézni. Amikor az oviból hazajövünk utána nézem, minden nap*” (6 éves fiú); „*Ez a YouTube, ott szoktam nézegetni meséket meg vicces dolgokat.*” (6 éves lány); „*Az interneten van a YouTube, amin rajzos tanító videók vannak. Nem anya szokott keresni, felugrik magától*” (5 éves lány); „*Szoktunk nézni filmeket is, mint a Star Wars, Oroszlánkirály, Madagaszkár vagy az Artúr Király még az Egri Csillagokat is, ami régen igaziból megtörtént*” (6 éves fiú); „*Mikor megnyitottuk a múltkor a videó nézegetőt, meg kellett nézni a reklámot. Tudod, azt a kólásat. Ott volt sok rénszarvas, meg a Mikulás kamionja is*” (6 éves fiú). „*Híreket nézek, mert én mindig a híreket nézem, hogy mik történtek a városban, milyen balesetek történtek. Nem, a hírek nem ijesztőek, csak mutatnak pár képet*” (5 éves lány); „*Apukám meg anyukám mindig lövöldözőseket néztek, meg gyilkolásakat*” (5 éves fiú).

12. ábra A gyerekek legnépszerűbb videó nézésre használatos oldala

A válaszokat tekintve láthatjuk, leggyakrabban egyedül vagy testvérükkel keresgélnek tartalmakat a YouTube-on. Többen említették a reklámokat, amik felugranak a megtekintésre betöltött videók előtt vagy után, emellett arról is beszéltek, hogy szívesen kattintanak rá azokra a videókra, amiket a YouTube megnézésre felkínál. Mindkét eset veszélyeket rejthet magában, hiszen a reklámok olyan tartalommal is szolgálhatnak, amik nem feltétlen a korosztálynak megfelelőek, valamint a YouTube által felkínált videók is problémásak lehetnek, főleg ha az eszközt felnőtt is szokta használni. Mivel elraktározásra kerül a felhasználók által gyakran megtekintett tartalom témája adott eszközön, így a YouTube hasonló stílusú videókat kínálhat fel megnézésre. Ezáltal a gyerekek könnyen kerülhetnek közel olyan tartalomhoz, amit szüleik nem feltétlenül tartanának megfelelőnek számukra még

vagy egyáltalán (például szexuális tartalmú videók, erőszak explicit megjelenítése).

A szülők szintén gyakran jelölték a *játékokat*, mint a gyermekük online/offline tevékenységét. Ezt a gyerekek rajzai is alátámasztani látszanak, hiszen szívesen rajzoltak ilyen témát és lelkesen meséltek is élményeikről – „Itt vannak a tabomon a játékok. GTA, Minecraft van rajta” (5 éves fiú); „Most ilyen Minecraft játékkal játszom, mert abban ilyen kockafejek vannak. Kockába kell rajzolni így a fejet. Építeni kell valamit, ilyen házakat kell építeni. Ide is rajzolok egy házat, ha felhúzod a tableten, akkor ott a ház, hogy más játékkal lehessen játszani” (5 éves fiú); „Letöltünk játékokat és játszunk rajta” (6 éves fiú); „Szoktam játszani játékokat, amik internetesek. Nálunk néha nincs internet, olyankor azokkal a játékokkal tudok játszani, amik már le vannak töltve” (6 éves fiú); „Szoktam játszani, a Minecrafttal. A Minecraftból az összes a kedvenc figurám. De a kedvenc a végzet sárkánya, wider, óriás meg a mutánsok is. Vannak fák is. Például gyémántfa, aminek a termése gyémánt és gyémántfa csemetét ad. Az aranyfa és a lazurit is ilyen. Vannak még karakterek, például Ender golem, spider pigman, blace pig, spider pig, XP fa, redstonefa, smaragdfa. Le tudom rajzolni az Endermant és a TNT-t. Ahol felrobban, ott úgy néz ki minden, mint a pokolban. Tudok kéket is csak elfelejtettem, mi a funkciója” (7 éves fiú – 12. ábrán látható ez a rajz); „Játékok vannak az interneten. Apa telefonján a kockással szoktam játszani (Minecraft), a tableten meg a Mah-jonggal. Barbie-s játékot is töltöttünk le.” (6 éves lány); „Én egy autót fogok rajzolni. Autós játékokkal szoktam játszani, buszossal. A tesóm szokott legtöbbször játszani vele és én nézem. Nem is tudom vezetni, mert mindig átmegyek a szembe lévő sávba és kilököm az autókat. Én azt szeretem. És oszlopokat is ki lehet lökni” (5 éves fiú); „Ennek az a neve, hogy pokoli szomszéd. A tesóm át szokott jutni, mert néha megverte. Amikor megtalál a szomszéd, akkor megver és újra kell kezdeni” (5 éves fiú).

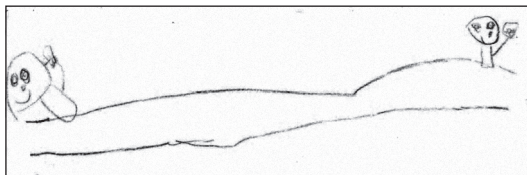

12. ábra A gyerekek legnépszerűbb online játéka – Minecraft

A gyerekek sok időt töltenek játékkal – nem csak offline. Habár a szülők válaszaikban kiemelték, hogy ismernek gyermekeik számára megfelelő online tartalmakat, a gyerekek válaszaiból nem támasztható alá ez a következtetés. A másik érdekesség, hogy a gyerekek nem említették a szülőkkel közös használatot, ha játékokról beszéltek. Ebből arra következtethetünk, hogy általában egyedül teszik mindezt, akár online játékokkal játszva is. A játékok tartalma, karakterei nagyon könnyen megragadnak emlékezetükben, minden apró részletre emlékeznek, ami az érdeklődésüket felkelti. Éppen ezért szükséges lenne átgondolni, milyen típusú játékokkal kerüljön kapcsolatba az óvodás gyermek. Talán nem a GTA vagy a Minecraft az a játék, ami a leginkább megfelelő a 4–7 éves korosztály számára.

2.5. KAPCSOLAT

A gyerekek egy kisebb része olyan rajzokat készített, amin az internet *kapcsolatjellege* figyelhető meg. Még akkor is van elképzelésük az internetről, ha egyébként nem aktív felhasználói a digitális eszközöknek (13. ábra). Néhányuk szerint az internet arra való, hogy az emberek egymással tudjanak kapcsolatot tartani: „Az Internet arra való, hogy másoknak küldjünk üzenetet” (6 éves lány).

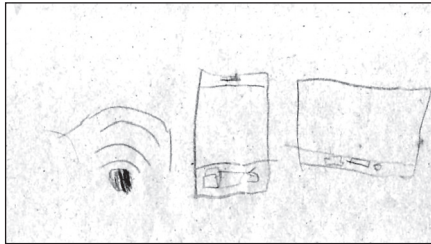

13. ábra Kapcsolat az emberek között az internet segítségével

Ezekben a rajzokon érdekes megfigyelni a távolságot, amit az emberalakok közé rajzoltak a gyerekek. Ez egyrészt utalhat arra, hogy az internet segítségével kapcsolatba léphetünk távol élő szeretteinkkel legyünk akár milyen távol is egymástól. Emellett ha visszatekintünk a 9. ábrán lévő rajzra, láthatjuk a két alak közötti távolságot, akik mobil eszközüket használják éppen – ezt a nem oly ritka képet utcán, tömegközlekedési eszközökön vagy akár otthonokban is láthatják a gyerekek. Ez ugyan kapcsolódást jelenít meg, de mégis eltávolíthatja egymástól a fizikailag közel lévő személyeket.

A vizuális jelek megfigyelésének képessége ezúttal is megmutatkozik – „Ha van ilyen jel (wifi), akkor van internet” (6 éves fiú); „Sima fehér a háttérképem, ha itt vannak ezek a jelek. Ha nincsenek, akkor színes háromszögek vannak” (6 éves lány).

A gyerekek a készüléken látható jel segítségével pontosan tudják, hogy mikor tudnak az internetre kapcsolódni (14. ábra).

14. ábra Wifi-kapcsolat

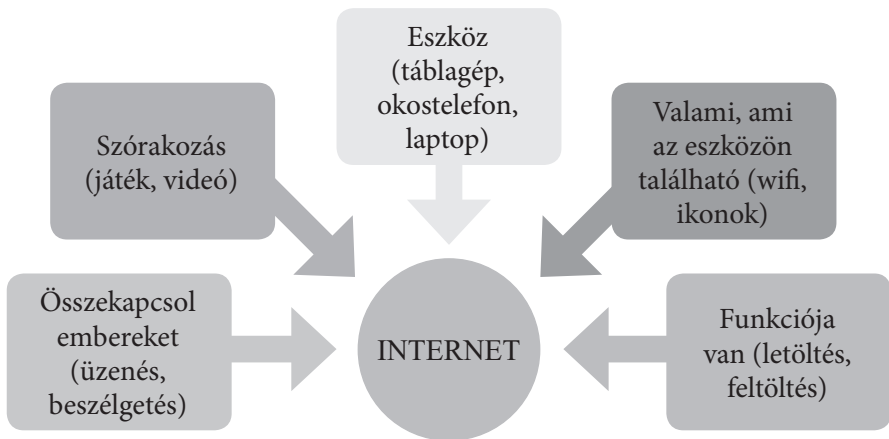
Néhányuk említést tett *közösségi aktivitásokról* is. Ezzel kapcsolatban a Facebook-ot és a Skype-ot említették meg, amit leggyakrabban a szüleikkel közösen használnak a nagyszülőkkel való kapcsolattartásra. A mintában szereplő idősebb gyerekek között volt olyan, aki saját eszközét használja a barátnőivel való csevegésre: „Magamat rajzoltam le, ahogy beszélgetem a barátaimmal a kis gépen” (7 éves lány) (15. ábra).

15. ábra „Skype-olás”

Mindezeket látva elmondhatjuk, hogy a közösségi aktivitások sem állnak annyira távol az óvodás korosztálytól, érdeklődnek iránta, főképpen azért, mert szüleik is gyakorta használják őket.

Gyakran hallani, hogy mivel ez a korosztály még általában nem tud írni és olvasni, így nem kerül közvetlen kapcsolatba a világhálóval. Láthatjuk, manapság ez nem képez akadályt számukra, hiszen az érintőkijelzős készülékeknek köszönhetően könnyű hozzáférés biztosított számukra is. Összegezve a gyerekek által elmondottakat, a következő fő elemeket láthatjuk az internetnek (16. ábra):

16. ábra Mi az internet?

A gyerekek gondolataiban az internet *valami*, ami össze tudja kapcsolni az embereket (üzenatküldés, beszélgetés). Valami, aminek különböző *funkciói* vannak, mint például a letöltés vagy feltöltés. Az internet olyasmi, ami az *eszközön megtalálható* vagy maga az *eszköz* az, ami az internet forrása. Természetesen olyasmi, ami az ő *szórakoztatásukért* van, így lehet rajta játszani vagy videókat nézni.

Összefoglalva az egyik gyermek válaszával: „*mindent megnézhetsz rajta*”. Talán felnőttként sem lehetne ennél jobban megnevezni az internet sokszínűségét.

3. AZ IKONOK FELISMERÉSÉNEK VIZSGÁLATA

A *szabad asszociációs* feladatot követően a vizsgálat második részére került sor. Itt előre kiválogatott *ikonok, képek* kerültek bemutatásra és a gyerekeknek azt kellett elmondaniuk, hogy ismerik-e, és ha igen, megnevezniük, hogy mit lehet csinálni azon az oldalon. Az ismertet kifejező válasz önmagában nem minősült valós ismeretnek, hiszen ebben a korosztályban gyakori jelenség, hogy a gyermek az elvártnak megfelelő választ mondja, illetve több ismertet sugall magáról, mint amivel valójában rendelkezik.

Ugyanúgy, mint az előző vizsgálatnál, itt sem történt előzetes beszélgetés és közben sem volt utalás a tartalomra, hogy ne befolyásolja a gyerekek válaszait. A kiválogatott elemek világszerte és Magyarországon is népszerű oldalakhoz kapcsolódtak. Ezek között akadt néhány, ami kifejezetten óvodásoknak szóló tartalmat foglal magába (*egyszervolt.hu; mese.tv, traff.hu*). Ezek kiválasztásához segítséget nyújtottak a szülők által elmondottak.

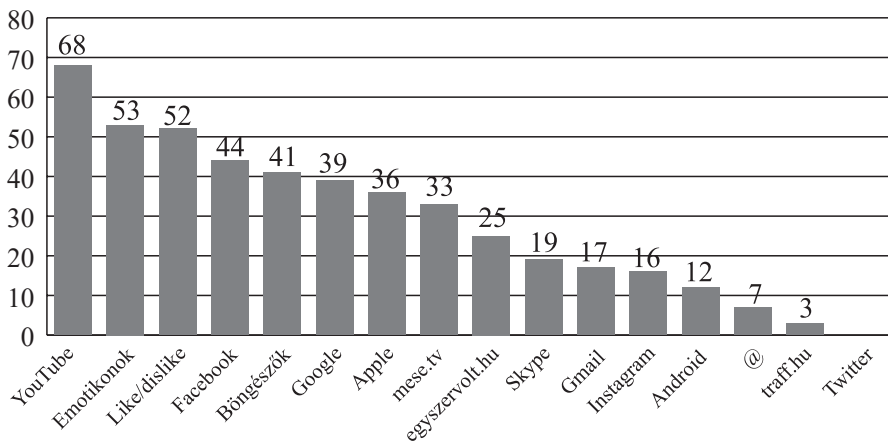
Öt fő csoportba sorolhatók a kiválogatott ikonok és képek:

1. Játékok (*egyszervolt.hu; traff.hu*)
2. Videónézésére alkalmas oldalak (*YouTube; mese.tv*)
3. Közösség (*Facebook; Skype; Instagram; Twitter; emoticons; like/dislike*)
4. Böngészők; *Google; Gmail; @*
5. Egyéb (*Apple; Android jelei*)

Ennél a vizsgálati résznél arra voltam kíváncsi, vajon a gyerekek melyeket ismerik fel, illetve milyen egyéb információkat osztanak meg az adott oldallal kapcsolatban. Ez azért volt lényeges, hiszen így indirekt módon juthattam olyan információkhoz, amiket máskülönben nem feltétlen ismerhettem volna meg tőlük. Nem volt célja az adott oldalak, tartalmak megtanítása ennek a résznek sem, így csak arról beszéltek a gyerekek, amikről szerettek volna.

Ez a vizsgálati rész jó lehetőséget adott ismételtén, hogy a gyerekek saját online aktivitásukról megnyilvánulhassanak. A 120 gyermekből mindössze nyolc olyan volt, aki egyiket sem ismerte fel a mutatott elemek közül.

Először érdemes megnézni az ikonok, képek felismerésének számadatait (17. ábra):

17. ábra Ikonok és képek az óvodások felismerésének számával ($n=120$)

Nem meglepő módon a *YouTube*-ot ismerték fel a legtöbben, a gyerekek több mint a fele meg is nevezte és azonnal élményeinek megosztásába kezdett: „Ez a *YouTube!* Videót nézek rajta egyedül, amikor minden szülőnek valami dolga van. Úgy találom meg a meséket, hogy bemondom vagy megkeresem” (6,5 éves lány.); „ezen amikor szoktam nézni a videókat, ez a kis kép ott van fent a sarokban” (5 éves lány.); „Sokáig kell keresnem rajta azt

a zenét, amit hallgatni akarok” (6 éves fiú); „Ezen nézem a meséket” (6 éves fiú); „Ez a YouTube jele. Mese előtt ilyen jön be” (4 éves fiú); „YouTube. Lehet rajta zenét hallgatni, jó sok dolgot megnézni” (5 éves lány).

A második legnépszerűbbek az *emotikonok* voltak, amiket közel ugyanannyi gyermek ismert fel, mint a *like/dislike* jeleit. Az *emotikonok* a Facebook-ról és a Skype-ról kerültek lementésre. A legtöbben közülük már küldött *smiley*-t, és többen a kedvenceiket is megmutatták a felsoroltak közül. Azzal is tisztában voltak, hogy ezekkel érzelmeket tudnak kifejezni és arra való, hogy másoknak elküldjék őket: *„Ez a szomorú, és ez a vidám. Képzeld el, használtam már a nevetőset!” (4 éves fiú); „Küldeni kell ilyen vicces fejeket. Van olyan is, ami felrobbanós. Ez itt mérges, ez szomorú, ez izgatott, ez örül, mert nevet és vidám” (5 éves fiú); „Ilyeneket üzenetbe lehet küldeni” (4 éves lány); „Anya mindig használja őket, szoktam látni a telefonján. Meg amikor a nagyival beszélünk, szoktunk neki szívecskét küldeni, az a kedvencem” (6 éves lány); „Anya néha megengedi, hogy én is küldjek apának szívecskét meg halálfejet” (6 éves fiú); „Nekem az a kedvencem, amikor a kaki mosolyog. Amikor van egy kép ott, és akkor rákattintasz, de nem kicsit, hanem sokáig és akkor tudsz reagálni. Én mindig imádomot nyomok a Boginak, mert szeretem” (7 éves lány); „Ezek a Facebookon vannak, meg a Messengeren” (7 éves lány).*

A *like/dislike* gombok szintén ismerősek voltak számukra és elmondták, hogy ezek arra való, hogy kifejezzék, ha valami jó vagy rossz. Néhányan azt is említették, hogy egymással is szokták használni ezeket a jeleket az óvodában – hüvelykujjukat használva: *„Ha néznek az emberek valami videót és nem tetszik nekik erre nyomnak, de hogyha tetszik, akkor a másokra” (5,5 éves fiú); „Igeen, anya mondta már, hogy belájkolja valaki képét de én nem tudtam mi az, de ez a jel volt ott” (6 éves lány); „Ez a fiú, nem, ez meg az igen!” (5,5 éves lány); „Ez a kedvelem meg nem kedvelem, de ezt az oviban nem szabad mutatni!” (5 éves lány); „A Facebookon és a Viberen láttam ezeket” (5 éves fiú).*

Ezeket követően a *Facebook* ikonjáról tettek említést a legtöbben. Meglepőnek tűnhet, de ha figyelembe vesszük, hogy a környezetükben aktívan használják ezt az oldalt, akkor érthetővé válhat, hiszen a Facebookkal kapcsolatban nagyon sokszor elhangzott a szülők felhasználása: *„Jaaaaj ne! Apa mindig ezt szokta nyomogatni” (7 éves fiú); „Anya mindig facebookozni szokott” (6 éves lány); „Anya itt ír a barátainak” (6 éves fiú); „Anya itt szokott a barátaival beszélgetni meg videókat nézni. Nekem néha anya megengedi, akkor vicces meg cicás videókat nézünk” (6 éves lány); „Anya dolgozik is rajta. Néha megmutatja a gyerekkori képeimet itt” (6 éves fiú); „Kiírja, ha valaki visszajelöl” (5,5 éves fiú); „Facebook. Mindenki szokott*

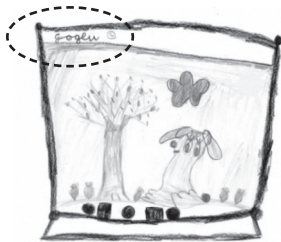
ilyet, azt tudom” (4 éves fiú); „Itt van anya összes barátja.” (5,5 éves fiú); „Óh... Facebook (sóhajt)” (7 éves lány).

Sok esetben említették, hogy szüleik „facebookoznak”, és ezzel összefüggésben említést tettek ennek hosszú időtartamáról is. Ez ismételten felelősséget róhat a gyermekek körül lévő felnőttekre, így a szülőkre.

A böngészőket ismerték fel ezt követően a legtöbben, amik azért kerültek általam kiválasztásra, mert kíváncsi voltam, hogy kapcsolatba kerülnek-e a keresőkkel. Leginkább a Google Chrome és a Mozilla Firefox került említésre, néhányan az Operát és az Internet Explorert is felismerné vélték. Az ezzel kapcsolatos gondolataik teljes mértékben attól függtek, hogy az adott eszközön melyiket használják ők maguk vagy melyiket látják a szüleik által használnak? „A számítógépen van. Ha rákattintunk (Google Chrome) be kell írni, hogy mit akarok megnézni” (6 éves fiú); „Anya ezen keres dolgokat (Google Chrome) nekem” (5,5 éves lány); „Ilyen az internet (Mozilla Firefox)” (6 éves fiú); „Ezzel lehet elérni az internetet (Google Chrome)” (5 éves lány.); „(Google Chrome) Azon szoktam internetezni” (5 éves lány).

Szorosan a böngészőket követte a Google, aminek a funkcióját a mintában szereplő gyerekek egyharmada tudta megnevezni. Aki felismerte, pontosan el is tudta mondani, hogy mire való: *„keresni lehet valamit. Beírtam egyszer, hogy Ronaldo. Ő a kedvenc focistám” (7 éves fiú); „Apa gépén szoktam látni, interneten van. Oda ír bele mindent apa” (6 éves lány); „Ez az, ahol be lehet lépni mindenhova” (5,5 éves fiú); „Mi úgy hívjuk, hogy google-bácsi, mert mindent tud” (6 éves lány); „Mindent beírhatsz ide” (5,5 éves lány); „Ebbe, ha beleírunk valamit, megtalálja” (5 éves lány); „Azt kell beírni, hogy mit keresel az interneten. Anyukám szokta. Például beírjuk azt, hogy autó, és akkor autók jönnek be” (5 éves fiú).*

A Google-ról úgy tettek említést, mint valami, ami mindenhol megtalálható és mindent tud, akármit is írjon bele az ember (18. ábra).

18. ábra A Google mindent tud

19. ábra Az Apple népszerűsége

A keresőfunkciók után az *Apple* cég jele következik, amit azok a gyerekek ismertek fel, akik szülei vagy testvérei rendelkeznek ilyen eszközzel: „*anya telefonjának a hátulján ilyen van*” (6,7 éves lány); „*apának van egy olyan telefonja, aminek ez van a hátulján*” (lány, 4 éves); „*ez van a tablet és a laptop hátulján*” (5,5 éves lány); „*Ilyen Ipad, gép és telefon van otthon anyáéknak*” (fiú, 5,5 éves). Az *Apple* jele a rajzokon is megtalálható volt, amiket szorosan az eszközhöz kapcsoltak a gyerekek (19. ábra). Az *Android* robot jele már kevésbé volt felismert a gyerekek körében, mindösszesen 12 fő tett említést róla, hogy ismeri és tudja hol látható ez: „*ez bekapcsol, miután lefagyott*” (6 éves fiú).

Ezeket követte a gyerekeknek szánt tartalmak közül a *mese.tv* és az *egyszervolt.hu* honlap (mind a kettőt a szülők is említették, amikor a gyerekeknek szánt tartalmakra kérdeztem rá). Csupán 33 gyerek ismerte fel a *mese.tv* televízió ikonját (ami minden esetben látható a honlapon) és 25-en az *egyszervolt.hu* honlapjának képét.

20. ábra. A *mese.tv* ikonja és az *egyszervolt.hu* kezdőlapja

Ebből arra a következtetésre juthatunk, hogy az óvodások is már inkább a YouTube-ot használják a videók megtekintésére, mintsem a számukra kiválogatott meséket tartalmazó *mese.tv* oldalt. Néhányuk a következőképpen reagált a gyermekmeséket tartalmazó oldalra: „*Oh, ez a mese.tv, itt leginkább báboknak való mesét lehet nézni*” (5 éves lány). A YouTube ikonját meglátva többnyire viszont élénk érdeklődés mutatkozott részükről, amit izgatott élménybeszámoló követett a megnézett tartalmakkal kapcsolatban. A gyerekeknek szánt tartalmak viszont kevésbé keltették fel az érdeklődésüket összevetve a felnőttek által használt oldalakkal. Ennek lehetséges oka, egyrészt a felnőttekkel történő azonosulás vágya az ő cselekvéseiken keresztül, másrészt pedig annak érzékeltetése, hogy ők már nem annyira kicsik, mint akiknek ezek a tartalmak készültek.

Az *egyszervolt.hu* oldalon játékok, dalok, versek, mesék (*mese.tv*), animációk találhatóak, amiket az állatokra kattintva érhetnek el a gyerekek.

Amikor egy állatra teszik az egeret, akkor az hangosan kimondja, hogy milyen tartalmat érhetnek el, ha rákattintanak: „*apának van a hordozható gépén, a tv mesét mond, a mókus játékot ad, a madár meg éneket tud mondani*”; mese.tv: „*ez a tv, ami mesét mond*” (6 éves fiú).

Ezen az oldalon kizárólag gyerekeknek szánt tartalmak érhetőek el, így veszélytelen számukra a használatuk. Ennek ellenére ugyanolyan reakciókat kaptam többségében azoktól, akik felismerték, mint a mese.tv esetében: „*biztos babás játék, nekünk már komoly Lego Masters van. Lehet tablettel irányítani, meg telefonnal meg számítógéppel*” (6 éves fiú).

Traff.hu oldalt alig ismerték, csupán hárman mondták, hogy játszottak már vele (autós játék, ami az egyszervolt.hu oldalról érhető el).

A gyerekeknek szánt tartalmakat a Skype követte 19 említéssel, amit ők leginkább videótelefonálásra használnak: „*Mindenki laptopján van ilyen, felhívjuk vele a mamát, ha nem vagyunk Budapesten*” (5 éves fiú); „*Skype-olni szoktunk vele. Nagyival, nagyapával. Oszival meg Marcival. Az azt jelenti, hogy beszélünk velük. De nem csak halljuk őket, hanem mutatja a képünket is*” (5,5 éves fiú); „*Ezen beszélünk a Rékussal. De nem szokott írni, csak beszélni kamerán*” (6 éves lány).

A Gmail és a kukac jel (@) érthető módon kevésbé volt ismert általuk, de akik felismerték, pontosan tudták mire használjuk őket: „*valami postaféle, levelet kell beleszállítani*” (5,5 éves fiú); „*Levélküldő hely. Anya és apa szokta használni*” (5 éves lány.); „*Google-hoz van köze, e-mailt lehet vele küldeni.*” (5 éves fiú); „*@ benne van minden e-mail címbe*” (5,5 éves lány); „*@ a Gmail-en van*” (5 éves fiú).

A Gmail felismerésének érdekessége, hogy csak az 5 éves korosztályból ismerték fel, az idősebbek nem tudták, hogy mi az. Ez ismételtén a passzív használat kérdését veti fel, ami egy fontos szerepe az óvodás korosztálynak.

Az Instagramot a felnőttek körében történő népszerűsége miatt választottam ki, hiszen sokan használják kép és videó megosztásra is ezt a platformot. Éppen ezért kíváncsi voltam, hogy a gyerekek mennyire ismerhetik ennek funkcióját. Mindössze 16 gyerek mondta, hogy ismeri és tudja is mit lehet rajta csinálni: „*apa fekete telefonján van ilyen. Egyszer titokban megnyomtam ezt, de nem értem mi lehet, csak néniket meg bácsikat láttam rajta. De ne mond el neki*” (6 éves fiú); „*Instagram. Ez a fotósfacebook*” (5,5 éves lány). Megnézve ezen gyerekek szüleinek életkorát, láthatóvá vált, hogy nincs összefüggés aközött, hogy fiatalabb generációhoz tartozó szülők gyerekei kerülnek szorosabb kapcsolatba ezzel az oldallal.

A Twitter volt az egyetlen ikon, amit egyik gyerek sem ismert fel, csupán annyit mondták rá, hogy „madár”. Ennek az oka az lehet, hogy Magyarországon kevésbé népszerű ez az oldal, így a szülők, egyéb rokonok sem használják.

Ebben a vizsgálati részben 120 óvodáskorú gyermek került megkérdezésre előre kiválogatott ikonok és képek alapján. Szerettem volna mélyebb információkat kapni tőlük arról, hogy vajon ezeket az oldalakat ismerik-e, tudják-e funkcióit és ők maguk használják-e?

Az öt leginkább felismertről elmondható, hogy nem gyerekeknek készült oldalakról van szó – például YouTube, Facebook –, és nem feltétlen gyerekeknek szánt aktivitásokról – emotikonok, like/dislike. Ennek ellenére kifejezett érdeklődést mutattak ezekkel kapcsolatban, és azzal is tisztában voltak, hogy ezek az oldalak nem gyerekeknek valók, hanem felnőtteknek. A gyerekeknek készített oldalakat csupán egyharmaduk ismerte, ami felvetheti a kérdést, vajon milyen típusú tartalmakkal találkoznak, miközben a felnőtteknek szánt oldalakon böngésznek? Ez a gondolat nem csak az ikonokkal kapcsolatos vizsgálati részt, hanem a rajzok készítését is végig követte.

4. EREDMÉNYEK ÖSSZEGZÉSE, KÖVETKEZTETÉSEK

Kutatásomban szerettem volna jobban megismerni az óvodás korosztály digitális eszközhasználatát, online jelenlétét és az internetről alkotott nézeteiket. Négy fő kérdésre kerestem a választ kutatásom során, amiket a választott módszerekkel terveztem jobban megismerni. A vizsgálatban 120 gyermek és szülője vett részt, akik hozzáférés alapján és véletlenszerű módon kerültek a mintába Budapest különböző kerületeinek óvodáiból.

A mintában szereplő magyar háztartásokról általánosságban elmondható, hogy legalább egy eszközzel rendelkeznek, amin van internet-hozzáférés, így arra következtethetünk, hogy ezekben a családokban mindenképpen található a gyermek az eszközökkel felhasználóként vagy mások felhasználásának megfigyelőjeként. A szülők válaszai alapján 14 gyermek nem használ egyetlen eszközt sem (10. ábra). Majdnem mindegyiküknek konkrét elképzelése volt az internetről és az ikonok közül is többet felismertek. Ez felveti a passzív felhasználás kérdéskörét a korosztályra gondolván. Az óvodáskorú gyerekek kíváncsisága határtalan, mindent meg akarnak ismerni a környezetükből – beleértve a digitális technológiát is.

A vizsgálatom gyerekekkel való része is megerősítette ezt, hiszen számos olyan ikont felismertek, amik még nem használnak (pl. Google, Gmail), de a szülők használatán keresztül ők maguk is informálódnak róla.

A korábbi vizsgálatokat az én eredményeim is alátámasztották, a szülők és a gyerekek elmondásai alapján is ennek a korosztálynak a videó nézés és a játék a fő online tevékenysége. A gyerekek bármikor szívesen használják az eszközt, amikor megengedik nekik: „*Akkor tabletezem, amikor*

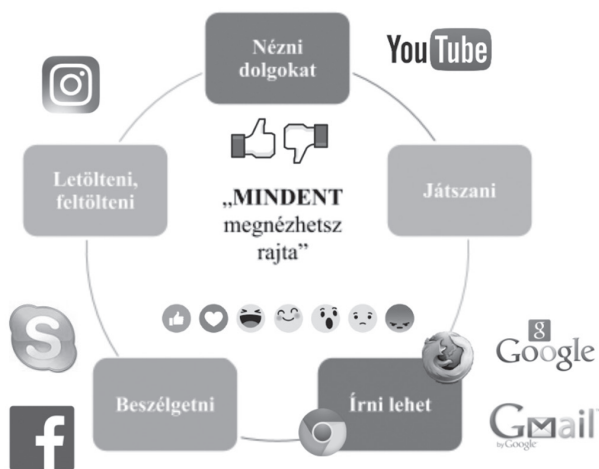
megengedik” (6 éves fiú); „Mindig használom a tabletem, minden nap. Csak akkor nem, ha anya nem engedi. Ez akkor van, amikor töltőn van a tablet” (5 éves lány). A válaszok alapján egyedül vagy alig idősebb testvérukkal közösen használják, arra, amire akarják (olykor arra is, amit a szülei nem engednek nekik): „Egyedül nem szabad tableteznünk, mert anyáék nem engedik” (5,5 éves lány); „Facebook – apa tabletjén van ilyen, de nem szabad rányomnom” (6 éves fiú); „Ismerem ezt (YouTube), de anya nem engedi, hogy bekapcsoljam” (5 éves fiú); „Én nem Facebookozhatok, mert még kicsi vagyok” (5,5 éves fiú). A szülői kontroll megjelenése nem volt jellemző, sőt alig tettek említést erről akár a szülők, akár gyermekeik. Amennyiben igen, az is annyiban merült ki, hogy ne kattintsanak rá egyik vagy másik ikonra az eszközön (ami kevésbé tűnt hatékony megoldásnak).

Két esetben volt érzékelhető kezdetleges függőség megjelenésének veszélye: *„Saját tabletje van, amin minden délután rendszeresen játszik és különböző meséket néz. Előfordult olyan is, hogy annyira belemerült a tabletezésbe, hogy bepisilt. Nehezen tudom megvonni tőle a tabletet, mert addig hisztizik, amíg meg nem kapja” (6 éves fiú anyukája); „Régen nekünk volt egy tabletünk, és nagyon hiányzik mostanában. Lehet, hogy eltört vagy valami baja lett. Rajta volt minden. A tablet az nagyon hiányzik, annyira szerettem rajta játszani. Mostanában nagyon hiányzik” (5 éves lány).*

Az óvodás korosztály örömmel kerül kapcsolatba az eszközzel és az online tartalmakkal is, főleg azokkal, amiket szülei és testvéreik is használnak. Sőt, leginkább ezekkel a tartalmakkal, hiszen nagyobb érdeklődést mutattak, amikor ezekről a tevékenységeikről számolhattak be, mintsem a „bébiknek való” oldalakon töltött időről.

A szülők általánosságokban azt válaszolták, hogy ismernek online tartalmakat gyermekeik számára – főleg meséket és fejlesztőjátékokat – habár csak kevesen neveztek meg konkrét oldalakat, ami árnyalja ezt a képet.

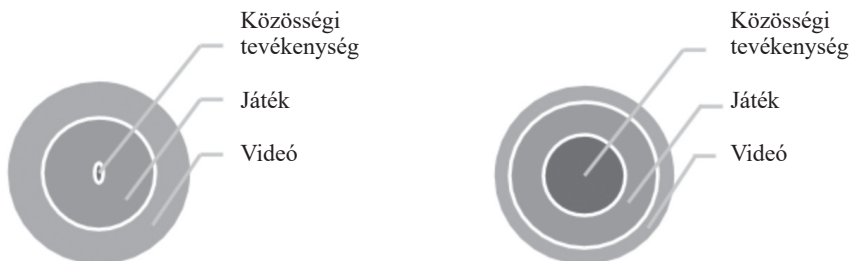
A gyermekek rajzaikon megjelölt internettel kapcsolatos gondolataikat három fő karakter alapján csoportosíthatjuk: eszközök, amiket ők vagy családtagjaik használnak, játékok és mesék tartalma, amikkel kapcsolatba kerülnek és az internet kapcsolatjellegére utaló rajzok. Chaudron (2015) tanulmányában tett említést arról, hogy a gyerekek még nagyon keveset tudnak vagy értenek meg az internettel összefüggésben, viszont saját vizsgálódásom eredményei mindenképpen árnyalják ezt a gondolatot. Az tény, hogy nekik még kevésbé vannak mélyebb összefüggéseket tartalmazó ismereteik és megértésük a témát tekintve, akár funkcióit (16. ábra) vagy használatát figyelembe véve (21. ábra). Tisztában vannak a „mindenességével” és végtelenségével.

21. ábra. Mire való az internet? (a gyerekek által felismert főbb ikonokkal)

A szülők válasza azt mutatták, hogy a gyerekek meséket néznek és az eszközre előre letöltött játékokkal játszanak. A gyerekekkel történő beszélgetések viszont másabb képet mutattak: a gyerekek a játszással összefüggésben az online játszható játékokat emelték ki (kisfiúk főleg a Minecraftot, kislányok pedig az öltöztetős játékokat). A szülők közül csak négyen tettek említést arról, hogy a gyerekük érdeklődést mutatna a közösségi tevékenységek iránt. A gyerekekkel történő beszélgetések során viszont jóval többen számoltak be közösségi tevékenységről – Facebook, Skype, néhány az Instagramot is mondta). Ennek oka, hogy a szülők nem a gyermek használatához kapcsolták ezeket a tevékenységeket, hiszen ők általában csak jelen vannak körülöttük, amikor használják ezeket.

Ahogy láhattuk, nagy hatással van a gyerekekre a környezetük általi felhasználás (22. ábra).

22. ábra. Gyerekek érdeklődése – szülők szerint (balra) és gyerekek válasza (jobbra)

Amikor ennek a korosztálynak (4–7 évesek) az internethasználatára gondolunk, figyelembe kell vennünk az életkori sajátosságokat is. Az egyik ezek közül az *utánzás vágya* – főleg a körülöttük élő felnőttek vagy idősebb gyerekek tevékenységeire vonatkoztatva. Ez nagy felelősséget helyez a környezetükre – szülőkre és az óvodapedagógusokra egyaránt. Ezt figyelembe véve láthatjuk, hogy ők azt akarják csinálni, amit mi csinálunk – megosztunk, like-olunk, emotikonokat küldünk, selfie-ket készítünk, feltöltünk –, ők pontosan ezeket akarják csinálni maguk is. *Információéhséggel* bírnak, így mindent meg akarnak ismerni a környezetükből, ami a figyelmüket felkelti – ismételten kiemelve azon személyeket, akikkel sok időt töltenek és akikhez kötődnek. Ehhez kapcsolódóan az új információk könnyen beépülnek és felhasználásra kerülnek, akármilyen eszköz kerül a kezébe, használni tudja.

Chaudron tanulmányában (2015) úgy vélekedett, hogy a kevés ismeret miatt nem tekinthető szükségszerűnek a korosztály online biztonságra történő nevelése. Ezzel szemben egy nemrégén készült tanulmányban (*Edwards et al.* 2018) újra felvetésre került a cyberbiztonság nevelésének kérdése és lehetőségei, aminek gondolatát úgy vélem saját vizsgálatom is alátámasztani látszik.

Mindenképpen szükségszerű lenne, hogy az óvodás korosztály megfelelő támogatást kapjon a felnőttektől, hiszen mindennapi kapcsolatban vannak az eszközökkel - és az internettel – ha nem is aktív felhasználóként, de környezetükben látva biztosan. Mivel nem kirívó a magányos vagy alig idősebb testvérrel történő felhasználás sem, így könnyen számukra nem megfelelő tartalmakkal is találkozhatnak. Egy korábbi tanulmányban (*Chaudron* 2015) a testvérrel közös használat a kockázatok szempontjából preventívként említett, de a saját vizsgálatom ezt nem támasztja alá, hiszen alig idősebb, 7–9 éves testvérükkel közösen használják, akik maguk többnyire tapasztalatlan felhasználóknak minősülnek. A 10 év feletti testvérekkel közös eszközhasználat sem tűnt preventívnek, hiszen őket teljesen más tartalmak érdeklik már, mint óvodás testvéreiket.

A szülők és az óvodapedagógusok számára is jó lenne, ha segítséget kapnának a korosztálynak megfelelő online tartalmakban, és avval kapcsolatban is, hogy milyen kockázati tényezők merülhetnek fel a gyerekek felhasználása során. Az a tény, hogy még nem tudnak írni és olvasni, nem jelent kevesebb veszélyforrást, hiszen bárhova kattinthatnak véletlenszerűen, ami akár nagyobb veszélyt is rejthet magában, mintha pontosan tudná, hogy hova kattint. A saját kutatásomban is többször említettek felugró ablakokat, reklámokat, amikre ráklikkeltek vagy végig kellett nézniük. *Edwards* kutatásában (2017) szintén rámutatott arra, hogy a megkérdezett gyerekek

89%-a azt válaszolta, hogy rákattintana bármilyen felugró ablakra (még akkor is, ha csak 9%-uk tudta megnevezni, hogy mi az a felugró ablak) és 73%-uk megadná személyes adatait (nevét, címét) egy idegennek az internetet keresztül.

A közeljövőben mindenképpen egyre fontosabbá fog válni a koragyermekkorban történő biztonságos internethasználatra való nevelés kérdése. A felnőtteknek, akik ezzel a korosztállyal kerülnek kapcsolatba fontos, hogy maguk is tisztában legyenek egyrészt saját felelősségükkel, másrészt a kockázati tényezőkkel, amikkel az óvodások is már találkozhatnak az internetet böngészve.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- ANTALÓCZY Tímea 2011. *A médiaszocializáció alapjai*. http://www.gyermekmento.hu/nagy_video/mediakonferencia/2011/bemutato/Antaloczymediaszocializacio_11_09_26.ppt. (Utolsó letöltés: 2014. 04. 12.)
- CHAUDRON, S. 2015. *Young Children (0-8) and Digital Technology*. A qualitative exploratory study across seven countries. <http://publications.jrc.ec.europa.eu/repository/handle/JRC93239> (Utolsó letöltés: 2018. 06. 25.)
- EDWARDS, S. 2017. *What to teach your preschooler about internet safety*. <https://theconversation.com/what-to-teach-your-preschooler-about-internet-safety-87618> From the (Utolsó letöltés: 2018. 07. 10.)
- EDWARDS, S.–NOLAN, A.–HENDERSON, M.–MANTILLA, A.–PLOWMAN, L.–SKOUTERIS, H. 2018. *Young children's everyday concepts of the internet: A platform for cyber-safety education in the early years*. <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/full/10.1111/bjet.12529> (Utolsó letöltés: 2018. 07. 10.)
- FINDAHL, Olle 2009. *Preschoolers and the Internet. Will children start to use the Internet when they start walking?* [http://www.lse.ac.uk/media@lse/research/EUKidsOnline/EU%20Kids%20I%20\(2006-9\)/Conference%20Papers%20and%20abstracts/Emerging%20Issues/Findahl.pdf](http://www.lse.ac.uk/media@lse/research/EUKidsOnline/EU%20Kids%20I%20(2006-9)/Conference%20Papers%20and%20abstracts/Emerging%20Issues/Findahl.pdf) (Utolsó letöltés: 2014. 04. 12.)
- HOLLOWAY, D.–GREEN, L.–LIVINGSTONE, S. 2013. *Zero to Eight – Young children and their internet use* http://eprints.lse.ac.uk/52630/1/Zero_to_eight.pdf (Utolsó letöltés: 2018. 03. 25.)
- KSH 2014. *Háztartások info-kommunikációs eszközellátottsága és egyéni használat jellemzői (2005–)* http://www.ksh.hu/docs/hun/xstadat/xstadat_eves/i_oni006.html (Utolsó letöltés: 2018. 04. 25.)
- OLLÉ János–LÉVAI Dóra–DOMONKOS Katalin–SZABÓ Orsi–PAPP-DANKA Adrienn–CZIRFUSZ Dóra–HABÓK Lilla–TÓTH Renáta–TAKÁCS Anita–DOBÓ István 2013. *Digitális állampolgárság az információs társadalomban*. http://www.eltereader.hu/media/2014/01/Digitalis_allampolgarsag_READER.pdf (Utolsó letöltés: 2018. 06. 30.)

- STEPHENS, K. 2007. *Computer Use and Internet Safety for Preschoolers* <http://www.easternflorida.edu/community-resources/child-development-centers/parent-resource-library/documents/computer-and-internet-use.pdf> (Utolsó letöltés: 2018. 06. 25.)
- SUONINEN, A. 2013. *Children's Media Barometer 2013. Media Uses of 0–8 year-old Children and Changes in Media Uses Since 2010.* http://www.nuorisotutkimusseura.fi/images/julkaisuja/childrens_media_barometer_2013.pdf (Utolsó letöltés: 2018. 06. 25.)

*From Touch to Click – Online Presence and Internet Usage
Between the Ages of 4 and 7*

In the 21st century the internet and digital devices became essential in our everyday life. Due to this even children at younger age get in touch with cyberspace, which results we cannot ignore their online presence. In spite of this, there is still a little focus on pre-school aged children in researches done thus far. In 2010s we can see growing interest about the topic and investigations of children's Internet use between the ages of 0-8. They have already pointed out the spread of smartphones and tablets increased this age group's presence on the Internet and that's why they also should be a target group in such researches.

In my research I wanted to get a better view of the pre-school aged children's online presence, usage and their knowledge about the Internet. For this I did accidental sampling and chose 120 children and their parents from pre-schools all around in Budapest. I used both qualitative (drawing, interview) and quantitative (questionnaire) methods in the interest of deeper understanding.

Key words: ICT, early childhood, online, internet, pre-school children

*Od dodira do klika - prisustvo na društvenoj mreži i korišćenje interneta
u predškolskim ustanovama*

U XXI veku, internet i digitalni uređaji postali su nezaobilazan deo našeg svakodnevnog života. Imajući to u vidu svesni smo da se deca u sve mlađem uzrastu povezuju sa sajber – prostorom. Što znači da ne možemo da ignorišemo ni mogućnosti njegovog korišćenja u vaspitne svrhe. Iako od početka 2010. godine možemo da uočimo trend porasta istraživanja o upotrebi interneta u starosnoj grupi od 0-8 godina, ova starosna grupa i dalje nije u dovoljnoj meri u fokusu pažnje istraživača. Rezultati nekoliko istraživanja su takođe pokazali da se širenjem pametnih telefona i tableta takođe

povećalo i prisustvo ove starosne grupe među korisnicima. Upravo zbog toga sam u svom istraživanju ispitivao upotrebu digitalnih sprava, prisustvo na mreži i mišljenja o internetu među predškolskom grupom (4-7 godina). Da bih to uradio, izabrao sam nasumično 120 roditelja i 120 dece predškolskog uzrasta koji borave u vrtićima u različitim kvartovima Budimpešte. Da bih došao do dubljeg uvida u situaciju koristio sam i kvalitativne i kvantitativne metode.

Ključne reči: komunikacione tehnologije, rano detinjstvo, online, internet, predškolski uzrast

Beérkezés időpontja: 2018. 10. 02.

Elfogadás időpontja: 2019. 01. 31.

